

To skattefund fra senmiddelalder/renæssance

Af Jens Christian Moesgaard

Ved Dansk Numismatisk Forenings generalforsamling 31. oktober 2015 udtrådte Bent Petersen af bestyrelsen efter 45 år, heraf de 38 som næstformand (han blev medlem af foreningen i 1953). Som tak blev Bent hædret med nogle velvalgte ord og fejret med et glas champagne. Bents fortjenester er mange. Han har i mange år udbredt kendskabet til numismatikken med udstillinger af sin samling, og han har altid været en stor hjælp med det praktiske i foreningen, blandt andet med forsendelsen af *NNUM*. Bent fortsætter naturligvis i foreningen og i numismatikken.

Bent har også sat sig spor på andre måder. Hans aktiviteter har bragt ham i kontakt med mange mennesker. Han fik herved et stort netværk, som af og til medførte, at han kom under vejr med fundmønter. Han har således ved flere lejligheder reddet fund fra glemsel ved at sørge for, at de blev registreret på Nationalmuseet. Det er de to fund, der her skal omtales, eksempler på.

Omkring år 1900 blev der på kirkegården på øen Hjarnø i Horsens Fjord fundet en samling mønter. Fundet blev ikke registreret ved fremkomsten, men ti mønter blev givet til præsten på nabooen Alrø, Otto Nikolaj Møller (1862-1931). Det vides ikke, om disse mønter udgjorde hele fundet eller blot en del af det. Mønterne gik i arv til pastorens søn, generalløjtnant, chef for generalstaben Erik C.V. Møller (1896-1972). Bent Petersen var som værnepligtig chauffør for generalløjtnanten. Da denne hørte om Bents interesse for mønter, forærede han ham mønterne. De ti mønter er alle korshvide fra senmiddelalderen¹:

Christian I (1448-81), hvid, Malmø, Galster 23.

1. Schou 20? (jfr. 18-29), 0,65 g.
2. Schou 63, 0,69 g.

Hans (1483-1513), hvid, Malmø, Galster 31.

3. Schou 125 (jfr. 127-128), 0,85 g.
4. Schou 133, 0,77 g, kraftigt dobbeltpræg.
5. Schou 135, 0,76 g.
6. Schou 142-144? 0,65 g, kraftigt decentreret præg.
7. Schou 153, 0,88 g.
8. Schou 154, var med ret A, 0,79 g.
9. Schou 158, 0,78 g.

Hans, hvid, Aalborg, Galster 36.

10. Schou 108/107, 0,68 g.

Fundets nedlæggelsestidspunkt kan ikke fastslås med præcision. Det må være efter Hans' tronbestigelse i 1483. Man må formode, at udmøntningen i Malmø har forgået lige fra regeringsperiodens start, da Malmø allerede var i funktion som møntsted under Christopher af

Bajern (1440-48), Christian I (1448-81) og Rigsrådet (1481-83) (Galster 1972, nr. 20, 22, 23, jfr. Østergaard 1995). Desværre kender vi ikke den relative kronologi af de mange varianter af Hans' omfattende udmøntning af hvide i Malmø – Schou lister ikke færre end 44 indskriftsvarianter (Schou 1926, s. 17-18, nr. 124-167), men da der er en del forskellige varianter repræsenteret her, må man formode, at vi er et stykke inde i regeringsperioden. Møntstedet i Aalborg blev først åbnet på et tidspunkt under Hans' regeringstid. Det nævnes første gang i 1501 (Galster 1972, s. 95, note 89), men det kan sagtens have været i aktivitet flere år tidligere. Flere af Hans-hvidene i Hjernø-fundet er næsten som nyslåede uden de store spor af slid. Så med et rundt tal vil et nedlæggelsestidspunkt på "cirka 1500" ikke være helt ved siden af.

*De 10 hvide fra Hjernø.
Mønterne gengives i ca. 150%.
Fotos: Niels Jakob Elsborg Andersen,
Nationalmuseet.*

Det andet fund, der skal omtales her, blev gjort i 1962. Endnu engang var det på en kirkegård, men denne gang på Sjælland, nærmere bestemt Herstedvester. Finderen var kirkens graver, det drejede sig om cirka 10 mønter, der dukkede op lige indenfor kirkegårdsdiget. Efter det oplyste var det det sydlige dige. Finderen, der døde få år senere, ville ikke aflevere mønterne til Danefæbehandling, men Bent sikrede sig et eksemplar og noterede, at samtlige mønter var af samme type. Det er blafferten (dobbeltpenningen) i brakteatpræg med kronet C. Det bevarede eksemplar har 32 stråler og vejer 0,34 g².

Blafferten fra Herstedvester

Typen er hos Hede registreret som nr. 23 under Christian III (1534-59) med møntsted Flensborg. Henførelsen er dog omstridt, og en datering til Christian II (1513-23) er også i spil (Sieg, 2015-udgave, Chr. II, nr. 1). Fundoplysninger er vigtige elementer i diskussionen, men der er kun få og svært tolkelige fund med typen. Det er ikke her stedet at gå nærmere ind på debatten om denne mønt, der er resumeret af Jørgen Sømod på siderne 21-22 i værket *Hvid, Skilling, Øre*, hvor man også finder de relevante litteraturhenvisninger³. I betragtning af usikkerheden omkring møntens datering kan fundets nedlæggelsestidspunkt heller ikke fastslås præcist. Men nu kan i det mindste endnu et sikkert stedfæstet fund føjes til vor viden om sagen.

I øvrigt er der tidligere fundet mønter på Herstedvester kirkegård. I 1904 modtog Nationalmuseet fra bygningsinspektør M. Borch fire mønter herfra (Valdemar I, Hbg. 15; Erik af Pommern, kobersterling, Lund; Hans, hvid, Malmø; ditto, Aalborg) og i 1913 yderligere to (Valdemar II, Hbg. 19; Rostock, schilling, 1626-29)⁴.

Mønter uden fundstedsoplysning har kun halvdelen af deres identitet. Man kan ud fra en mønts motiv udlede dens prægested og -tid, men kun oplysninger om fundstedet og -omstændighederne tillader at nærme sig brugssituationen og dermed møntens betydning i datidens samfund. Fundene er også vigtige for tolkningen af mønternes tids- og stedfæstelse. Fundstedsoplysningerne er flygtige, og det er vigtigt at få dem registreret så hurtigt som muligt efter fundet. Det er i første omgang glippet i de to her nævnte tilfælde, og vi må være Bent taknemmelig for at have reddet informationerne *in extremis*.

Litteratur

Galster, Georg, *Unionstidens udmøntninger*, København 1972.

Hede, Holger, *Danmarks og Norges mønter*, 3. udgave, København 1978.

Schou, Hans Henrik, *Beskrivelse af danske og norske Mønter*, København 1926.

Siegs *Møntkatalog, Norden*, 2015, København 2014.

Sømod, Jørgen, *Hvid, Skilling, Øre*, Frederiksberg 2011.

Østergaard, Bent, "Rigsrådets hvid – ikke 1448, men 1481-83", *NNUM* 1995, s. 34-39.

1 Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, fundprotokol 10352.1-10.

2 Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, fundprotokol 10311.1.

3 Den nævnte notits af Jørgen Steen Jensen fremkom i *Fællesmønt*, 8. årg., nr. 31, januar 1996, s. 7. Bent Petersen har også skrevet om sagen i *Numismatisk Rapport* 43, marts 1995, s. 17. Det skånske fund, som omtales, skulle efter det oplyste være fundet i 1971 eller 1972 ved Barmossen et par km nord for Svalöv mellem Lund og Helsingborg, KMMS 73/79-802. Antal mønter er ikke kendt. Fundet indeholdt med sikkerhed lebarder (Galster 8 eller 12) og angiveligt også netop blafferter med kronet C.

4 Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, fundprotokol 939 og 1290.